

Fáilte go dtí Ardeaglais na hAthghlórtha, Ceatharlach

Mar Easpag Chill Dara agus Lann Léin, cuirim fáilte roimh chách go hArdeaglais na hAthghlórtha – croílár spioradálta ár dcóise agus áit atá saibhir i gcroí agus stair agus áilleacht ailtireachta. Taiscéalann an dcóise trí chontae Ceatharlach, Laois, Cill Dara, Uachtar Ard, Cill Chainnigh, Cill Mhantáin agus Loch Garman. Cibé an bhfuil tú anseo chun machnamh nó guí a dhéanamh, chun a dhearadh a admire nó chun a stair a iniúchadh, tá scéal le roinnt ag an Ardeaglais.

Stáionn Ardeaglais na hAthghlórtha mar shíneadh ar fhís agus ceardaíocht. Dearadh í le Thomas Cobden, ailtire Béarla, agus tógadh faoi threoir an Easpaig James Doyle (a raibh sé aithnithe go grámhar mar JKL), agus ba é an stíl Gotach a shocraigh Cobden, rud atá ar gach trí taobh. Bhí an stíl ailtireachta a raibh cobhsaíocht agus suíomh ag cur i gcéill uilethacht le grianghraf uasal an chaipéis.

Tógtha faoi inspioráid Túr an Bheffroi i Bruges, an Bheilg, is é an comhfhéile unique na hArdeaglaise ceann de na saothair is fearr atá déanta ag Cobden. Tógadh í idir 1828 agus 1833 ar chostas £9,000 – maoinithe trí síntiúis phoiblí – agus seasann an tArdeaglais ar shuíomh na seanchapaill paróiste i gCarlaí, a bhfuil cuid de fós le feiceáil laistigh dá mhuirir. Fuarthas ábhair go háitiúil: graintít ó na clocha ceantair i gCarlaí féin agus adhmaid ó Pháirc Oak, atá gar don suíomh, chun an díon mór frámaíthe a thógáil, ag brath na hArdeaglaise i ndath an tírdhreacha a sheirbheálann sí.

Seachas an mhórghrádú atá le fáil i roinnt ardeaglaisí ollmhóra, cuireann Ardeaglais na hAthghlórtha atmaisféar atá chomh geanúil agus fáilteach, agus fós le haghaidh 800 duine, le suaimhneas spáis. Óna blianta, bhí sé cothaithe go gráúil agus athchóirithe go cúramach, go háirithe i 1997, faoi threoir an Easpaig Laurence Ryan agus an t-ailtire Richard Pierce, chun carachtar na hArdeaglaise a chaomhnú do na glúine atá le teacht.

Agus tú ag iniúchadh, cuirim fáilte ort chun nóiméad a ghlacadh chun a thuiscint go domhain an stair agus an dílseacht atá fós ag cruthú an áite seo iontach.

An tArdeaspag Denis Nulty

Easpag Chill Dara agus Léithghlinn

Eachtra agus Túr

Tá Ard-Eaglais na nAithrí ar cheann de na réadmhaireachtaí is suntasaí i gCarlow agus sampla deas de ailtireacht eaglaise luath na 19ú haoise. Is é a aghaidh ghránait atá imillte ag belfry ochtagánach galánta – an chuid de na túr a chuireann cloch chathair na heaglaise – atá ag ardú go 46 méadar ar airde. Smaoineamh ar an túr, lena fhuinneoga tanaí agus airde na bhéicíní, go raibh sé spreagtha ag Túr Beffroi i mBrúis, an Bheilg, agus ag túir eaglais mheánaoiseacha Shasana.

Os cionn an phríomhchinn, chuir séadh na Maighdean Mhuire isteach sa bhliain 1954 chun Comóradh na Bliana Mháire a cheiliúradh, a bhí tiomnaithe do Mhuire Naofa.

I gcuimhne an Ard-Eaglaise, tá na háiteanna uaighe de roinnt easpag d’ár dTiarna Dé a bhí roimhe seo i gCúirt Mhór na nEaspag i gCill Dara agus Lighlinn, lena n-áirítear Easpaganna Cullen, Keogh, Lennon agus Ryan. An t-easpag is déanaí a chuirtear ann ná Easpag James Moriarty, a fuair bás i 2022.

Ag céim isteach sa dóigh, feicfidh tú cótaí arm na Cúirte Lighlinn agus Kildara, a bhí faoi láthair dhá Chúirt ach a bhí san áireamh i rith 1678. I lár ar an gcótar de, tá na focal “Tolle Lege” ábalta “Tóg agus léigh” - impireacht a leanamh le leagan áit na Spiorad agus tuiscint na beart sin sa Cúlan árd an Spioriad!

An Naomh

De réir mar a théann tú isteach sa Chaitédráil, beidh do shúil tarraingthe feadh fad na Naomh – an spás lárnach den eaglais áit a gathann an pobal chun guí agus adhradh a dhéanamh. Geal agus leathan, léiríonn an Naomh an fhealsúnacht atá i gceist leis an ailtire Thomas Cobden, a mheasc sé gnéithe Gaothach traidisiúnta le mothú oscailteachta agus solais nach raibh coitianta i séipéil na tréimhse seo.

Tá an Naomh á fhrámaíonn ag áircí fada, le h-uillinneacha géara agus colúin shimplí ach eiligeanta, ag treorú an tsúil i dtreo an tsanctuaire agus an altóir ard. Os cionn, cuirtear tréithe adhmaid nochtaithe na díon suntasach – déanta as adhmaid áitiúil Oak Park a soláthraíodh ag an teaghlach Bruen – a tharraingíonn mothú teasa agus saothair. Tá an struchtúr oscailte seo de dhíon, atá gann i gcathedral na hÉireann, mar chuid de na gnéithe ailtireachta is suntasaí atá ag an gCathedral.

Cé go bhfuil sé bunaithe ar dhearadh an 19ú haois, leanann an Naomh ag bheith ina spás beo le paidreacha agus machnamh, áit ar bhailigh glúine le chéile chun na sacraimintí a cheiliúradh, síocháin a fháil agus machnamh a dhéanamh. Fanann sé, i ngach ciall, croílár na foirgnimh naofa seo – ag fáilte roimh gach duine a thagann isteach.

Séamas de Chill Dara agus Liatroma agus Dealbh John Hogan

Bhí an Easpag James Doyle – a bhí aithnidiúil le bríceanna JKL – ina Easpag Caitliceach de Chill Dara agus Liatroma ó 1819 go dtí a bhás i 1834. Ba é an fórsa tiomáint atá taobh thiar de thógáil Chathair na hAoi bhinn. Ag aithint nach raibh an séipéal atá ann faoi láthair in ann freastal ar éileamh an phobail atá ag fás, chuir sé béim ar thógáil an áite nua seo le haghaidh adhradh.

Ach ba mhór i bhfad ná tógálaí séipéil JKL. Ba réabhlóideach é, le fíis na réabhlóide, cosantóir paiseanta do na bochtáin in Éirinn agus guth cumhachtach i bhfabhar na Saoirse Caitlicigh – an gluaiseacht a bhí dírithe ar na srianta a leagan ar Chaitlicigh sa Ríocht Aontaithe agus in Éirinn a mhaolú agus a bhaint go deireanach. Comhoibrí dlúth le Danial O'Connell, ceannaire polaitiúil na hÉireann, chreid sé go láidir i ngá atá ann do bheartas sóisialta cothrom agus cóir chun bochtaineacht agus éagothroime a chur faoi deara. D'fhág a chuid cainte roimh choistí parlaiminte na Breataine i gcuimhne do gach duine, fiú do na daoine a bhí ina choinne maidir le cearta na gCaitliceach. Cúpla bliain ina dhiaidh sin, chuir

Príomhaire William Gladstone síos air mar an ceannaire eaglais a bhí i gcumhacht maidir le glacadh na hIngeíl na Saoirse Caitlicigh.

Ní amháin séipéal a tógadh ag JKL, ach tóg sé a áit chóir féin freisin. Fuair sé bás i 1834 ag aois 48 agus é an chéad duine a curtha i mbás ag bun an ailtéir. I 15 bliain amháin mar easpag, d'fhág sé marc nach féidir a scriosadh ar shaol reiligiúnach, polaitiúil agus sóisialta na hÉireann. Tá oidhreacht seo le brath fós inniu sna clocha féin de seo séipéal.

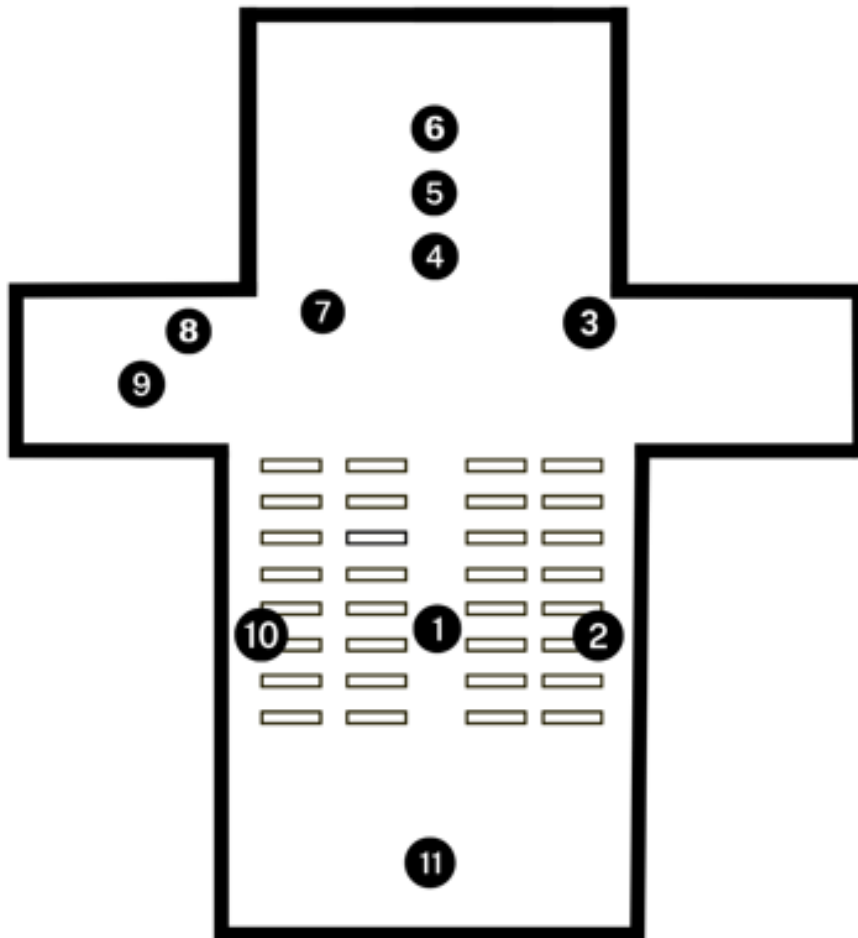
Ar dheis na neave, seasann dealbh iomráiteach de JKL, scoth-phortráid déanta ag an ealaíontóir Éireannach clúiteach, John Hogan. Cuireadh tús leis an dealbh i 1837, agus rinneadh é a chnoic i Róimh as mharmair Iodálach den scoth. Taispeánann sé Easpaig Doyle i nóiméad d'iarratas láidir ar neamh, le Erin – figiúr siombalach na hÉireann – ag glúine ag a chosa, agus is léir i a comhairle an crónán agus na dóchais atá ag náisiún.

Mar a fheiceann tú an altóir, beidh do shúil tarraingthe ar an gcineál ar chlé, áit a gheobhaidh tú dealbh beag de John Hogan atá tiomanta do na Teaghlaigh Naofa, atá suite idir an príomh-díseart agus Aoine na Maighdine. Léiríonn sé Iósef agus Íosa níos óige ag obair timpeall an bhainc ceardaíochta, agus Aoine na Maighdine á léamh agus á machnamh. Tabhair faoi deara go bhfuil Íosa ag seasamh ar phlinta chun an bhainc a bhaint amach! Creidtear gur as tréimhse luath d'oibríochtaí Hogan é, agus d'fhéadfadh daoine roinnt céimeanna a chur leis nach bhfuil sé chomh grámhar agus críochnaitheach le dealbh atá tiomanta do JKL.

Treoir don Ardteampall na tUachta

1 An Nábach: Geal agus fairsing, léiríonn an nabh an dearcadh atá ag an ailtire Thomas Cobden, a dhoirt gnéithe traidisiúnta Ghotacha le mothú oscailteachta agus solais, rud a bhí neamhghnách i gcultúir na n-eaglaisí dá ré.

2 Staitse JKL: Seasann staitse mharmair suntasach de JKL anseo, a dhearadh agus a ghearradh ag an ealaíontóir Éireannach cáiliúil John Hogan.

3 An Cathedra: Is é an cathedra san Ardteampall na tUachta an suíochán bunaidh de Easpag James Doyle (JKL), rud a dhéanann é nasc iontach leis an tréimhse bhunaitheach an Ardteampall. Is é suíochán an easpaig atá i gceist agus is é an suíochán sin atá ag tabhairt ainm don eaglais mar "Ardteampall."

4 An Aoileach: Dearthadh ag an gceardaí cloiche ó Thuaisceart Éireann Michael Hoy agus á úsáid clocha ó Sean Leithlinn, Contae Cheatharlach. Léiríonn an aoileach araon ceardaíocht chliste agus nasc leis an gceantar máguaird.

5 Lampa na Naofa: Léiríonn an lampa naofa láithreach an Sacramint Aoibhinn sa Tá barnacal.

6 An Tá barnacal: Tá an tá barnacal roimh athchóiriú an Ardteampall i 1997 agus tá a dhearadh ag comhoiriúnú leis an ailtireacht Athghnóthaithe Ghotach an Ardteampall.

7 An Ambo: Gar don aoileach tá an ambo, áit a seirbheálfar an Focal Dé.

8 An Teaghlach Naofa: Léiríonn an dealbh beag seo de John Hogan an Teaghlach Naofa.

9 An Aumbry agus an Foirtéis na Baptism: Is cabinet beag, go hálainn déanta, atá sa aumbry áit a coimeádtar trí chineál ola naofa atá á úsáid i gceiliúradh na hEaglaise ar fud an diocesis. Tarlóidh an bhaisteadh ag an bhfónt baptism.

10 Staitse Willibrord: Tá an staitse seo ceardaíodh ag an ealaíontóir Gearmánach Bernd Cassau. Déanann sé cuimhneamh ar an nasc stairiúil domhain idir Naomh Willibrord, a oiliúint i gContae Cheatharlach i rith an 7ú haois, agus Echternach, an Luchtstát, ina bhfuil sé mar Phátrúin.

11 An Orgán: Tá Ardteampall na hAoibhinn mar bhaile do cheann de na hoorgáin píobaireachta is fearr in Éirinn, le níos mó ná 2,000 píobaireachta aonair.

An Cathedra

Tugtar ainm do an Ardteampall ón “cathedra,” nó cathaoir an Easpag, a shiombailíonn údarás an Easpag chun teagasc agus ceannaireacht a thabhairt i ainm Chríost. Is é cathaoir an Easpag a dhéanann Eaglais ina Ardteampall. Tá an cathedra sa Ardteampall na hAoibhinn mar an cathaoir bhunaidh de Easpag James Doyle (JKL), rud a dhéanann nasc suntasach leis an tréimhse bhunaitheach an Ardteampall. Atógtha i 1997 tar éis beagnach céad bliain d’úsáid gan úsáid, tá sé anois faoi shuíomh atá ag onóracha na naomh pátrúnacha na diocese – Bríd, Conlaith agus Laserian.

Naomh Bríd, pátrún na Cill Dara, atá léirithe aici ag coinneáil croisré, a shiombailíonn an t-údarás a bhí aici mar abaid.

Naomh Conlaith, eremite agus gabha airgid, ba é an chéad Easpag na Cill Dara, agus Naomh Laserian, a bhaineann le manachais i dTigh Leithlinn, ba é an chéad Easpag Leithlinn. Feidhmíonn na figiúirí seo mar chuimhneacháin ar oidhreacht spioradálta dhomhain na diocéise. Tá cathedra JKL fós mar shiombail láidir de cheannaireacht agus leanúnachas, ag nascadh láthair an Ardteampall leis na fréamhacha stairiúla atá saibhir aige.

An Altóir agus an Ambo

I gcroílár an Ardteampall tá an t-altóir. Bíonn sé mar an tábla coiteann áit a mbailíonn na creidmhigh le ceiliúradh na hEocairiste. Rinneadh an t-altóir álainn seo a bhíothas ag aoibhinn, agus ba é an geabhán clochánach ó Thuaisceart Éireann, Michael Hoy, a dhear é, ag úsáid clocha ó Old Leighlin, Contae Cheatharlach, rud a léiríonn scil an cheardaí agus nasc leis an gceantar timpeall. Le linn na Maisiúcháin, déantar an t-arán agus an fíon atá curtha ar an altóir a athrú ina Chorp agus Fuil Chríost, rud a fhágann go bhfuil sé i gcroílár na seirbhíse agus na tiomantais.

Gar don altóir, tá an ambo, áit óna gcinneadh a dhéantar Éadach Dé a fógairt. Uaireanta tugtar leabhrán air, agus cruthaíodh an ambo seo in 1997 ag an ealaíontóir Michael Burke. Tá na carvanna air ag léiriú na gcúig mhór-seanchas: Matha, Marc, Lúcas agus Eoin – a scríobh na ceithre soiscéala nua. Tá pulpít bunaidh an Ardteampall anois á chaomhnú i Músaem Contae Cheatharlach, atá leagtha i gcathair Carlow, gar don Ardteampall.

An Tabarnacal agus An Lampa Naofa

Tá an tabarnacal sa Ardteampall mar ghné lárnach de mhúnlaí an tInterior, áit speisialta inar coimeádfar an Sacraimint Naofa. Cuidíonn sé seo le daoine a bhfuil galar orthu nó nach bhfuil in ann a bheith i láthair ag Aifreann, le teacht ar Naomh Coimniú. Is áit freisin é ina dtig le cuairteoirí guí a dhéanamh go ciúin i láthair an Tiarna. Tá an tabarnacal níos sine ná athchóiriú na Ardteampaill i 1997 agus tá a dhearadh go han-oiriúnach le *aistéitic athnuaite na Gotach* a bhfuil i bhfeidhm sa tionscal uile seo.

Taispeánann an lampa naofa, solas dearg crochta os cionn na naofa, láithreach an Sacraimint Naofa sa Tabarnacal. Ceannaíodh an lampa le linn athchóirithe 1997, agus ba é an lampa bunaidh a cruthaíodh do Baile Átha Cliath na Naomh Pádraig ar Loch Derg. Tá an lampa álainn óir go socair i sileabhra agus tá marcáil Dhúbhlaigh le stampáil 1928. Cé nach bhfuil an t-íos ar fáil, tairgeann an t-inisial JS go bhféadfaí gur tháirgtear é ag John Suiter, ceardaí miotalach cáiliúil atá le linn a láithreán deimhnithe sa bhliain 1840.

An Aumbra agus An Tobar Aoibhinn

Is cabinet beag agus deaslámhach é an aumbra, atá lonnaithe gar don naofaíocht, agus é deartha ag Michael Burke. Coimeádann sé trí chineál ola naofa atá in úsáid i rith na bliana i gcóineas le comóradh reiligiúnach ar fud na diecesa. Baintear na hollaí seo gach bliain ag an Aifreann Naofa a dhéantar ag An Aifreann Críostaí (Chrism Mass), taobh amuigh na Cathedrál.

Tá ról difriúil ag gach ola: úsáidtear ceann amháin chun na tinn a aointiú, úsáidtear ceann eile le linn na baisteachta, agus úsáidtear an tríú ceann – ar a dtugtar Críosta – i na sacraimintí baistí, deimhnithe agus ordú. Meascadh le balsam, úsáidtear an t-ola bhláthúil seo go sacraimintúil mar chomhartha ar neart Dé agus ar aithint Críostaí.

Gar dó, tá an foinse baisteachta, a céasadh as aoilít le Michael Hoy. Anseo a dhéantar an baisteacht – an Sacraimint Isteach – ag comóradh fáilte a chur roimh dhuine isteach sa chomhlacht Críostaí. Léiríonn cruth an fhoinsé na colúin ghraifíneacha a bhaineann léi, agus os cionn a bhfuil clúdaigh adhmaid scuabtha, ar a dtugtar baldacchino, atá ábhar patrún trellis a fheictear ar fud na caithedrál. Os cionn an fhoinsé baisteachta, crochann colúin ag léiriú an Spioraid Naomh.

Dealbh Willibrord

I lár an chreaga, aimsíonn cuairteoirí dealbh aoibhinn de St. Willibrord, Príomh-Apostail na Níderlainn agus laoch mór na Críostaíochta in Eoraip, a tháinig chun bheith ina Naomh Pósta na Lucsburg agus a d'fhoghlaim sa Chontae Cheatharlach sa 7ú aois. Taispeánann an dealbh Willibrord mar mhanach óg, ag coinneáil múnla scála de Bháisileach Echternach sa Lucsburg ina lámh dheas, agus croiséir biskopach ina lámh clé. Áirítear i fuinneog na rós sa múnla bainisicíle sin reliquary naofa: píosa cnámh de St. Willibrord.

Seasann an dealbh ar ghaineamhchloch ó na fothracha de Mainistir bhunaidh Willibrord, agus cruthaíodh é ag an ealaíontóir Gearmánach Bernd Cassau, le hordú ón Willibrordus-Bauverein i Echternach,

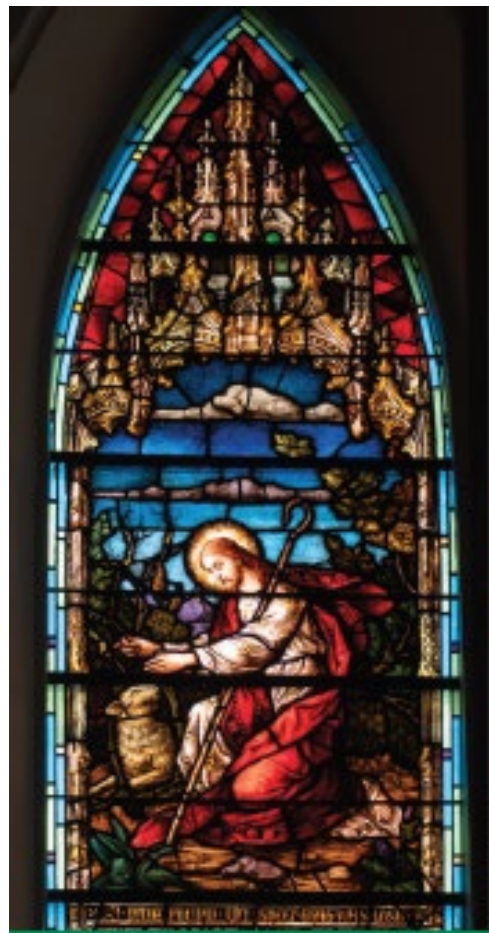
Lucsburg. Cuimhníonn sé ar an gcúis stairiúil doimhne idir Ceatharlach agus Echternach. Bhí Willibrord, dúchásach ó Northumbria, ag staidéar i Rath Melsigi, gar do Gharraí Hunndón, agus is dócha gur oirníodh é i nOld Leighlin. I 690 AD, d'imigh sé ó Éirinn ar misinéireacht chuig prionsaí na hEorpa Mhór. Bhí an láthair naofa de Willibrord a cuireadh chuig Ceatharlach i 2017 mar chuid de cheiliúradh idirnáisiúnta uathúil, lena n-áirítear rannpháirtíocht i gcúrsaíocht UNESCO i Echternach, "cúrsaíocht ag leimneach." Léiríonn sé seo na fréamhacha stairiúla doimhne agus na traidisiúin Chríostaí atá ceangailte idir na dá shuíomh. Bhí an pilgrimage is déanaí ar siúl i Meitheamh 2025.

An Orgán agus Fuinneoga Gloine Daite

Tá an Ardeaglais na hAithrimh ina bhaile do cheann de na horgáin phíopa is fearr in Éirinn, le níos mó ná 2,000 píopa aonair. Tógadh í i 1944 agus cuireadh isteach i cásála aoiseálta déanta as dúnadh aoiligh i 1949. Bhí an orgán i gcroílár adhradh agus ceoil sa Chathaoirleach seo i nglúine. Le blianta beaga anuas, rinneadh athchóiriú iomlán air ag Comhlacht Orgán na hÉireann faoi stiúradh William Davidson. Áirítear leis an athchóiriú na béalaí leathair bunaidh a athsholáthar le córais pisín nua agus glanadh agus tunail gach píopa go cúramach leis an gcluas.

Comhionann i n-éifeacht leis na fuinneoga gloine daite atá ag an Ardeaglais, a líonann an spás le dath agus solas. Is leor é seo a thabhairt isteach i bhfíorán cruthanna atá sainaitheanta ag cuireadh roinnt comhlachtaí nua agus éadóchas. Áirítear leis an comhlacht "Franz Mayer & Co." ón Múnla, a raibh deartán ós rud é go bhfuil sé éagsúla seisiúin an Ghlóire Agus timpeallachtaí beidh saol ceathrú an grúpa comaitíochtaí agus údarás.

Suíomh na hArdeaglaise

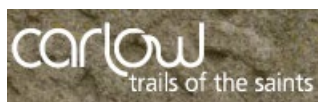

Le haghaidh tuilleadh eolais, tabhair cuairt ar kandle.ie nó carlowcathedral.ie

T: 059 916 4087

R: info@carlowcathedral.ie

Maoinithe le tacaíocht ón Oifig Oidhreachtá Contae Cheatharlach.

Tá an ardeaglais mar chuid de Shlí Naomh Pádraig, trí bhealaí tiomána a insíonn scéal shaibhreas stair na críostaí agus oidhreachta spioradálta Contae Cheatharlach. Clúdaíonn Slí Naomh Pádraig i gcúinne thuaidh an chontae achar de 89km, Slí Naomh Liosarán i lár Contae Cheatharlach 69km, agus Slí Naomh Móling i ndeisceart Contae Cheatharlach 70km. Chun tuilleadh eolais a fháil, cuairt a thabhairt ar www.carlowtourism.com nó tóg leabhar beathaisnéis i Oifig an Turasóra atá suite i Músaem Contae Cheatharlach.

MÚSAEM CONTAE CHEATHARLOA

Tá an púipéad aoil iontach ón 19ú haois, atá greanta le lámh i Bruges, an Bheilg, le feiceáil anois in aice láimhe i Músaem Contae Cheatharló. Tá sé i measc na 100 oibrithe is fearr le feiceáil i mBéal Éireann. Tá taispeántas sa Mhúsaem faoi naisc le Naomh Willibrord agus Lucsamburg. Taispeánann an Músaem an miotraí de Bhisigh Matthew Cullen, (d. 1936) Ardeaglais Chille Dara agus Leighlin, a bhí mar an chéad duine a bhronn an Cupán Sam Maguire ar fhoireann peile GAA Chill Dara i ndiaidh dóibh an Comórtas Peile All-Ireland a bhuachan i 1928.

Carlow County Museum, College Street, Carlow R93 E3T2

T: 059 913 1554

www.carlowmuseum.ie